

מפיקים זיגה

פנינים, האדות, ולקחי מוסר על פרשת השבוע

מאת בעמח"ס
"באר צבי"

פרשת פנחס

בוזון ושכר

לִבְנֵי אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לְךָ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם (כה, יב)

כתב רש"י: בדין הוא שיטול שכרו (במד"ר כא, א).

ותמהו רבים, מדוע הייתי סבור לומר שאין מגיע לו שכר, במה שונה מצוה זו משאר המצוות?

עוד יש להבין דברי המדרש שהביא רש"י על הפסוק 'פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן' (כה, יא): "לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מִיִּשְׂרָאֵל. לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן". ואין מובן מדוע ביזוהו, הרי סוף סוף הוא עצר את המגיפה, ואף מן הראוי היה שיגישו לו דורונות, ולא לבזותו.

ביאור נשגב מבאר בזה מרנא ה'חתם סופר' זי"ע, על פי מה דאיתא באבות דרבי נתן (לח, ג) כי כאשר הוציאו את רבן שמעון בן גמליאל ואת רבי ישמעאל להריגה, היה רשב"ג יושב ותוהה בדעתו ואומר או לנו שאנו נהרגין כמחללי שבתות וכעובדי כוכבים וכו', אמר לו רבי ישמעאל, רצונך שאומר לפניך דבר אחד? אמר לו אמור, אמר לו שמה כשהיית יושב ודורש בהר הבית והיו כל אוכלוסי ישראל יושבין לפניך זחה דעתך עליך? אמר לו רבי ישמעאל אחי מוכן אדם שיקבל את פגעו. ע"כ.

ומבואר אפוא דבר נורא, שאפילו כשמיחד האדם את מעשיו לשם שמים, אם לאחר מכן שמח בזה - עלול הוא לקפח כל שכרו.

ועל כן לאחר שעשה פנחס את מעשהו הגדול במסירות נפשו, והציל בכך את בני ישראל מכליה ר"ל, סיבב הקב"ה שיהיו השבטים מבזים אותו, [אף שאין לכך הבנה מצד השכל], וכל זאת בכדי שלא תתגנב אל מחשבתו שום הרגשת גאות חלילה, ועל ידי כך יוותר כל שכרו אתו, ומעתה 'בדין הוא שיטול שכרו'. עכ"ד.

חינוך הבנים

בְּנֵי יִרְמְיָהוּ הִנּוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֻכִּי (כו, ה)

על דרך הדרש, הפליא בזה חכם אחד שליט"א, למצוא בפסוק זה יסודות נפלאים בחינוך הבנים:

בְּנֵי יִרְמְיָהוּ - אם רוצים בנים טובים שיוכלו להגיד עליהם 'ראו מה בין בני לבן חמי' (ברכות י:): הִנּוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֻכִּי - צריכים להשקיע

בחינוכם. או אז - לְפָלוֹא מִשְׁפַּחַת הַפְּלִאִי - יראו בהם פלאי פלאים - לְחַצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצָרוֹנִי - ואז יזכו שיהיו תמיד שתולים בחצרות ה', כדאיתא (מכות י): 'כי טוב יום בחצריך'.

ובְּנֵי פָלוֹא אֱלִיאָב - כשרואים ילדים נפלאים - אין זאת אלא מפני שהאב השקיע בחינוכם.

אבל - "ובְּנֵי אֱלִיאָב" - מי שסבור שאפשר לסמוך רק על זכות אבות, וכי העובדה שהוא "בן של" די בה כדי שיצמח כהלכה - גְּמוּאֵל וְדָתָן וְאַבְיָרָם וגו' - אז עלולים הבנים לצאת שלא כראוי...

חיבוב הארץ

וּתְקַרְבָּנָהּ בְּנוֹת צִלְפַּחַד בֶּן הֹפְרִי וגו' (כו, א)

רש"י מביא מדברי הספרי (ט, י), כי בנות צלפחד היו מחבבות את הארץ, שנאמר (כו, ד) 'תנה לנו אחוזה'.

ותמהו רבים, מה ראייה יש על חיבוב הארץ מכך שביקשו נחלה בה, והלא בפשוטו בקשת הנחלה היא כדי להתגורר בה, ואפשר שבקשתם זו אף נבעה מתאוות הממון גרידא, ומנין לנו שהיה זה מחמת חביבותן לארץ ישראל?

א', מרנא הנצי"ב זי"ע ב'העמק דבר' (כו, ד) מבאר, שהראיה היא מכך שבקשו נחלה דוקא בארץ ישראל שעדיין לא נכבשה, ולא בעבר הירדן שכבר היא כבושה ועומדת לפניהן. [והרי היו משבט מנשה שהיה לו נחלה גם בעבר הירדן. ומכך שאמרו 'בתוך אחי אבינו', משמע שביקשו לקבל דוקא בארץ ישראל, עיי"ש].

ב', בספר 'סוכת דוד' כאן (אות צ') כתב ליישב, שההוכחה היא מכך שלא תבעו בסתמא תן לנו אחוזה מכך דין ירושה שיש לנו, אלא אמרו 'למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו' וגו', הרי שתבעו כבוד אביהן שיהא שמו נקראת על נחלתו בתוך משפחתו, ומכאן משמע שהיה הדבר יקר בעיניהן מתוך חביבות הארץ שיהא שם אביהם על חלקו.

ג', עוד יש לומר על פי דברי הספרי שהביא רש"י לעיל (כו, טד), בזה הלשון: אבל על הנשים לא נגזרה וכו' לפי שהיו מחבבות את הארץ, האנשים אומרים 'ניתנה ראש ונשובה מצרימה' (לעיל יד, ד), והנשים אומרות 'תנה לנו אחוזה', לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן. עכ"ל. והיינו שהראיה היא מהזמן והשעה שהם אמרו זאת, שכן הם אמרו 'תנה לנו אחוזה' בה בשעה שהאנשים אמרו ניתנה ראש לשוב למצרים, אם כן מוכח שמחבבות היו את הארץ.

זה כאילו לא סמכו אלא ביד אחד, ומיושב לשון הכתוב 'כאשר דיבר ה', שכן למעשה לא הוסיף על דברי הקב"ה. ודפח"ח.

אלא שיש להעיר, שדבריו הם חידוש עצום, שלפי ביאורו מה שאמרו הזקנים הוא לגבי אותה מעלה שקיבל משה רבינו בעת שסמך את יהושע, ולא כמו פשטות ההבנה שהיתה אמירתם כאכזבה שיהושע הוא פחות ממשה, ואם כל הארבעים שנה שמשה הנהיג אותם הוא היה כמו שיהושע עכשיו, מה חסרון יש בזה, הלא משה עצמו גם כן בעת ההנהגה היה כמו שיהושע עכשיו ורק בסוף זכה לתוספת מעלה.

מצוה הנעשית בשותפות

אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְגו' (כח, ד)

כתוב במדרש תמורה (שהובא גם בריש פירוש עין יעקב): רבי עקיבא אומר, 'ואהבת לרעך כמוך' - זה כלל גדול בתורה; בן זומא אומר: מצינו פסוק כולל יותר וכו'; רבי שמעון בן פזי אומר: מצינו כולל יותר "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֶּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם". עד כאן.

ויש להבין מה החשיבות המיוחדת שמצא רבי שמעון בן פזי בפסוק זה?

ביאר בזה ה'כתב סופר' (פר' תרומה עה"פ ככל אשר אני מראה אותך וגו') שמכך שלא כתוב בלשון רבים "תעשו בבוקר", אלא "תעשה", משמע שאף על פי שזה קרבן ציבור, מכל מקום המצוה נקראת על שם כל אחד ואחד מישראל בשלימות - כאילו הוא עשאה לבדו! וזהו הכלל היותר גדול בתורה, שמצא רבי שמעון בן פזי, שמצוה הנעשית בשותפות, קרויה כולה על שם כל אחד בפני עצמו.

בענין זה יש לציין מה שכתב בספר 'שדי חמד' (ערך מצוה) וזה לשונו: "ומצוה שעושים אותה הרבה בני אדם בשותפות כל אחד נוטל שכר כאילו עשאה כולה לבדו". [ועיין עוד בענין זה בפירוש הרי"ף בעין יעקב על הגמ' בב"ב (ט:)] מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת וכו'.

כיסוד הדברים הללו, נודעו דברי ה'חפץ חיים' (שמירת הלשון סוף ח"א ב' בחתימת הספר פ"ז ד"ה וע"כ, ובאהבת חסד ח"ב פט"ז ד"ה ואעורר) שלכל אחד שהפקיד כסף בקופת הגמ"ח והוא שותף בקרן גמ"ח מרכזית - יש חלק בכל ההלוואות של הגמ"ח, ולא רק באותן ההלוואות שהלוו מכספי ההפקדה שלו בלבד!

ומוסיף החפץ חיים: "ואף שמחמת שהם מרובים לא באו מעותיו בסך כל הלוואה כי אם מעט, אעפ"כ נראה פשוט שהקב"ה יחשוב לכל אחד כאילו הוא לבדו היה הגומל חסד!"

והחפץ חיים שם אף מוסיף להביא ראיה לכך מהגמרא בשבת (צב:): דבזה אינו יכול וזה אינו יכול חייב, כיון דבלאו ידידיה לא היה נשלם המלאכה נחשב כאילו עשאו לבדו.

אלא שלכאורה דברי הספרי צ"ב טובא, שהרי 'ניתנה ראש ונשובה מצרימה' נאמר בשנה השנית בעת חטא המרגלים, ככתוב בפרשת שלח, ואילו פרשת בנות צלפחד שתבעו 'תנה לנו אחוזה' היתה בשנה הארבעים, ואם כן מה הראיה שבאותה שעה שהאנשים רצו לחזור למצרים תבעו הן נחלתן בארץ?

ואולם יתכן לפרש את דברי הספרי שהאנשים אמרו 'ניתנה ראש ונשובה מצרימה', שאין הכוונה לכתוב בפרשת המרגלים, אלא למאורע שהיה לאחר פטירת אהרן שהביא רש"י לעיל (כו, יג ד"ה לזרח וכו') וז"ל: ומצאתי בתלמוד ירושלמי (יומא א' ב'), שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד, ובאו הכנענים להלחם בישראל, ונתנו לב לחזור למצרים, וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות וכו'. ועל כך אומר הספרי, שגם באותה שעה שחזרו לאחוריהן, באו בנות צלפחד לתבוע נחלתן בארץ ישראל דוקא.

'טוב עין'

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ... וַיִּסְמְכוּ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה (כו, כב-כג)

פירש רש"י: בעין יפה יותר וממה שנצטווה, שהקב"ה אמר לו 'וסמכת את ידך', והוא עשה בשתי ידיו, ועשאו ככלי מלא וגדוש, ומלאו חכמתו בעין יפה. עכ"ל.

ומקשים, מאחר ולא נצטווה משה לסמוך את יהושע אלא בידו אחת, היאך סמך בשתי ידיו ולא חש לאיסור 'בל תוסיף'?

יתירה מזאת, מאחר שסמך בשתי ידיו, איך מעיד עליו הפסוק שעשה 'כאשר ציוה ה' אותו'?

ביאור נפלא נמצא בזה בספר 'מרגניתא דרבי ברוך' (לבעל ה'ברוך טעם'), שהקשה על דברי הגמרא (ב"ב עה.) שהזקנים שבדור אמרו 'פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה', והרי מאחר ומשה העביר ליהושע את כל חכמתו, הרי שהיה שווה למשה.

אלא על כרחך יש להסיק, שעל ידי זה גופא שהוסיף משה מדעתו למלא את יהושע בעין יפה - נתעלה משה במדרגתו למעלה יתירה שיהושע לא הגיע אליה, כי יהושע לא זכה אלא רק במה שהיה למשה רבינו בעת שסמך את ידיו עליו, ולא במה שנתעלה לאחר מכן בשכר טובת עינו.

ובזה ביאר דברי המדרש (במד"ד כא, טו) שדרשו את הכתוב 'טוב עין הוא יבורך' (משלי כב, ט) על משה רבינו שסמך את יהושע בטוב עין. ויש להבין במה נתברך משה על ידי זה? אמנם לאור האמור מובן היטב, שכן על ידי טובת עינו נתעלה יותר מעבר לדרגתו של יהושע.

והנה עיקר המכוון בדברי הקב"ה שיסמוך את יהושע בידו אחת היא, שמשה רבינו ישאר להיות במעלה יתירה מיהושע, ומעתה, מאחר ואף כשסמך בשתי ידיו, נתעלה משה למעלה גדולה יותר, נמצא שאכן נתקיים דבר ה' שלא הגיע יהושע להיות כמשה, והרי

לעילוי נשמת
הגה"צ ר' חיים ראובן
ב"ר משה אהרן גלומבק זצ"ל
נלב"ע כ"א סיון תשפ"ד, תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' שמואל בן יהודה צבי ז"ל
נלב"ע כ"א תמוז תשנ"ג, תנצב"ה